

А вось ці існуе рыба, якая паміж *тхлом*, умарозкай і сьмерцю выбірае сьмерць — невядома...

Тытунь

Сяргей Харэўскі

Слова „*тытунь*“ паходзіць з турэцкае мовы. Гэта расьліна, зь якой вырабляюць прадукт, каб дагадзіць адной з самых старых і шкодных звычак чалавека. Менавіта з Турэччыны да нас і патрапіў *тытунь*, які стаўся неад'емнай часткаю мужчынскае тоеснасьці беларусаў. Яшчэ два стагодзьдзі таму падарожнікі з Расеі дзівіліся, што нашыя мужыкі не вымаюць з рота люлькі.

Пазытыўнае стаўленьне да *тытуню* зьмянілася ў нядаўнія часы. Чым далей адыходзілі ваенныя ўспаміны, тым больш людзей кідала паліць. Зьявілася грэблівасьць: „Усё курыш! Каб на табе поўсьць курэла...“ У 70-ыя да барацьбы з *тытунём* падключылася й савецкая агітацыя. „Болей курыш, менш працуеш“, — дакаралі на ўсе лады плякаты, якія навывперадкі распавядалі пра трагічныя наступствы старадаўняе звычкі... Пра шкоднасьць *тытуню* нарэшце дазналіся ўсе. Але ж і ў крамах яго станавілася ўсё болей. Яго вялікасьць *тытунь* пры ўсіх агітацыях стаў адным з асноўных складнікаў савецкага бюджэту...

У Беларусі паўсюдна расьцілі разнавіднасьць *тытуню*, махорку. Папулярнаю была махорка „Пяхлец“. Напоўніцу працавалі *тытунёвыя* прадпрыемствы ў Горадні, Менску ды Віцебску. Чаго толькі там не выраблялі — *тытунь* для паленьня, жаваньня, нюханьня ды розныя прэпараты... У цэнтры Менску ганарліва зіхцела шыльда крамы „**ТЫТУНЬ**“. Ну дзе там было не курыць!

У беларускай мове таксама ўжываецца слова табак і вытворнае ад яго — партабак. За савецкім часам дасьціпны люд кпіў з сацыялістычнае гаспадаркі гэтак: „Дажыліся лайдакі — ні хлеба, ні табакі...“

Сёньня свой *тытунь* у Беларусі амаль зьвёўся, ледзь пыхкаюць тыя фабрыкі, даўно няма ў сталіцы прыгожай *тытунёвай* крамы... Але *тытунёвага* дыму не паменела. Цяпер яго вязуць з усіх куткоў сьвету, пра што паведамляюць шматлікія рэкламы на месцы колішніх камуністычных транспарантаў: „Winston“, „Marlboro“, сумнавядомая „Magna“... Дык курыць ці не? Гэтае пытаньне прападзе, бадай, толькі разам з *тытунём*...

Тэлевізар

Сяргей Шуна

Тэлевізар у беларускай хаце стаіць у найвыгаднейшым месцы, на покуці — дзе раней віселі абразы. *Тэлевізар* цалкам прыцягвае на сябе ўсю ўвагу. Калі раней людзі дзяліліся гэтай увагаю між сабою або бавілі час за кнігай, сёньня яны загіпнатызавана ўтаропіліся ў *тэлевізар*, у „яшчык“, у „мутнае вока“. Некаторыя знаходзяць у сабе сілы вырвацца з гэтай аблуды — прыныцьпова не глядзяць *тэлевізару* або нават выкідаюць яго — часам і праз акно. Аднак такім людзям *тэлевізар* і так нічым бы не пагражаў.

Часта чуюцца справядлівыя нараканьні, што беларусы — дэнацыяналіза-

ваны народ, ня ведаюць і не шануюць сваёй гісторыі, мовы, культуры. Велізарную ролю ў гэтым нацыянальным заняпадзе адыграла і надалей адыгравае татальнае панаваньне ў *тэлевізійнай* прасторы Беларусі расейскіх *тэлеканалаў*. Яны выходзяць ужо трэцяе пакаленьне жыхароў Беларусі. Беларуская *тэлевізія*, што ніколі не задумвалася як нешта адметнае і самабытнае, выглядае як пародыя на расейскую і ніякай канкурэнцыі ёй скласьці ня можа. Нават беларускае савецкае слова „*тэлебачаньне*“ — гэта калька з расейскага „*телевидение*“, гібрыднага перакладу з заходніх моваў.

Тэлевізар заняў сваё месца ў палітычнай, сацыяльнай і матэрыяльнай культуры беларусаў. На золку *тэлекультуры*, у 60-ыя гады, калі *тэлевізары* былі рэдкасьцю, суседзі й знаёмыя сыходзіліся „на *тэлевізар*“, прыбраўшыся, нібы ў тэатар. *Тэлевізар* стаў хадавым прадуктам беларускай прамысловасьці — добра купляліся нашыя „Нёманы“, „Віцязі“, „Гарызонты“. Беларуская апазыцыя марна дамагаецца часу ў *тэлеэтэры*, часам дзеля гэтага нават хадзілі „браць *тэлевізію*“, а ўлады ўпікаюць апазыцыю, што, маўляў, ёй — абы зрабіць *карцінку для заходніх тэлеканалаў*.

У наступным стагодзьдзі на зьмену *тэлевізійнай* хутчэй за ўсё прыйдзе культура кампутарная, што можа яшчэ болей паглыбіць створаную *тэлевізію* сацыяльную праблему — адчужэньне паміж людзьмі. Застаецца толькі заклікаць самых сябе і ўсіх навокал — замест *тэлевізара* давайце часьцей глядзець у вочы сваім бліжнім.

Ударнік

Рыгор Барадулін

Толькі людзі пачцівага веку ведаюць ці цьмяна памятаюць, што такое *ўдарнік*. Тлумачальны слоўнік беларускае мовы, выпушчаны за савецкім часам, тлумачыць: „перадавы работнік сацыялістычнае вытворчасці, які перавыконвае нормы“.

Ударнікі былі на заводах, у калгасах, нават у літаратуры былі паэты-*ўдарнікі*. Ударалі па бездарожжы, па бескультур’і. Чым і па чым ударалі — гэта было няважна. Галоўнае — каб былі ўдары.

Ударнікам яшчэ называлася частка затвора агняпальнай зброі, прызначаная для ўдару па капсулі патрона.

Пра *джазавага ўдарніка* размовы быць не магло. Джаз — спараджэньне капіталістычнага пекла.

Такую аскаміну набілі *ўдарнікі працы*, што ў народзе кпілі весела: „размах рублёвы, а ўдар храновы“.

З раніцы да зьмярканьня па радыё гучала: „ідуць, ідуць *ударнікі* камуністычных брыгад, прад імі адкрываецца шырокі далягляд“. Лірыка — падай і рыдай.

У той час было такое віно „Санцадар“, мацнейшае за сонечны ўдар, дык і сьпявалі: „Не праходзіць дзень бяздарна. Санцадарна — дужа ўдарна. Мы ўсе *ўдарнікі* — мы санцадарнікі“. Так сьпявалі мы ў цёплых студэнцкіх кампаніях.

Улётка

Генадзь Бураўкін

Слова гэтае прыжылося й атрымала даволі шырокі ўжытак у дэмакратыч-